

res' (d'on també el Puig de *Torreneules*, damunt de Núria); i en llocs ben allunyats del Gironès com aquest i les Alberes. En efecte: Alsius troba *Turnebule* a. 844, dependent de St. Quirze de Colera (veg. s. v. *Leocarcaro*), *Turniulis*, a. 1219, mateix lloc (Monsalv. xvi, 241): devia ser un puig a la carena de les Alberes, que Ponsich (*Top.*, 26) situa en docs d'Argelers, molt nombrosos, des del S. XII, almenys; i crec que per error, caient en el parany de la seva semblança, també hi inclou una cita de *Tornavels* o *-vells*, a. 1359; però com que són formes incompatibles lingüísticament, hem de creure que aquí es tracta del NL gironès (citada en forma inexacta pel cens de 1359).

Queda, doncs, almenys aclarit i destriat que el NL català *Tornavels* fou solament en el Gironès, i sense relació lingüística ni geogràfica amb *Torreneules*, ni el de les Alberes ni el de Núria.

L'ETIM. aquí no diré que sigui clara, si bé almenys s'ha de tractar d'un dels compostos formats amb l'imperatiu *torna*. Però hi ha raó per dubtar si en últim terme es partí del nom d'un castell (tal com en els altres d'aquesta sèrie), o del sobrenom d'un senyor que d'ell el passés al seu castell.

L'analogia que es veu més clara ací és amb *Trencavel*, nom o antic sobrenom del famós vescomte de Beziers amic del nostre rei Pere el Catòlic, i atacat per la pseudo-croada francesa contra els albigesos occitans. Potser també al nostre *Tornavels* li vingué d'un senyor que tombava o capgirava vels, així com el gran Vescomte en trencà.

Però l'explicació semàntica precisa la concretariem amb la psicologia sobreprovocativa, insolent, de vegades llibertina, dels barons feudals d'aquell temps: guerrers insumisos. Car recordem-nos no sols del *tal-te-vull*, i els *Mal-grat* (art. supra), sinó també d'aquell *Pela-folls* (> *Palafolls*) 'atropellador de pagesos' (i... pageses, segons el satíric frare de Roca-rossa) (veg. l'art. *Palafolls*, supra). Potser serien cavallers invencibles, trencant i capgirant el «vel» oposat per forces enemigues. O trencant i girant enlaire el vel de la castedat, el «hymen». O simplement llevant el vel de les monges? (Comte N'Arnaus, traent foc pels caissaus). El fet és que un *Trencavel* fou pare del Comte Guerau de Rosselló (seria, per ventura, tia o mare o àvia del vescomte de Beziers?). 1165: *Girardo*, comiti *Rosilonensi*, filio *Trencavelle*, comitisse» (RLR III, 286).

Ben raonablement, sobrenom d'una religiosa exclaustrada. Tot plegat em sembla fort indicatiu que *Tornavel* ve com *Trencavel* del sobrenom d'algué que posseï o fundà el castell gironès. Potser una senyora que penjant els hàbits havia *tornat* el *vel* en corona nupcial.

Descarto paronímies. *Trinquetaille*, agre. d'Arle del Roine: sembla epítet d'un tala i trenca a cops de llança o espasa. *Tranqueville*, poble dels Vosges, c^o de Roussey. *Trancaiville*, distr. de Chartres: semblen compostos amb un NP germ., probablement THINKHRAMM (arrel THING-), en els quals la unió amb *vile*, postposat a la manera germànica, els separa indiscutiblement d'a-

queixos NLL catalans que no tenen *-vila* ni sintaxi germànica. En un altre sentit també en separarem *Tornamorell*, que no conec sinó com cognom modern, recollit a la Vall d'Assua (xxxvii, 1000). Seria exhortació, potser, a un morisc que tornava a la fe dels avis. Recordem aquell *Zeid*, epònim de *Beseit*, que es refugià a Pallars.

TORNABOUS i TOMOVI

I) Aquest és un lloc antic, «quadra», amb castell, en el Baix Penedès, conegut i ben documentat en docs., que el situen entre *Albinyana*, *Sta. Oliva* i *Banyeres*.

MENCIONS ANT. 938: «eccl. *Ste. Olive* --- ipsa Guardia de *Bagnariis*, usque in villa *Domabuis* et --- villa *Domenio* ---» [St. Jaume dels Domenys] (*Cart. St. Cugat* I, 18); 988, precepte de Lotari, confirmant al mon. de St. Cugat aious molt escampats pel Comtat de Bna., entre ells: «eccl. *Ste. Olivae* --- cum alodum in latitudine de guardia de *Bagnarias* usque ad villam *Domavuis* [impr. *Domanius*] --- de *Domenio* usque in mare» (*MarcaH.*, § 137, c. 939.25f.). D'altres cites de *Domabuis* a. 986 tenim nota incompleta, crec d'inèdits copiats per Mn. Pladevall en la *Bibl. Univ. Bna.*

1011: «term. de S. Oliva, ad ipsa villa *Thomabis* --- *Albornar* --- *kastro Vetuli* ---» (*Cart. St. Cugat* I, 77.3); 1012: «*Bagnarias* --- villa *Thomabuis* --- *Fonte Rubia* ---» (ibid. II, 94 = Font Rius, C. d. p., § 11); 1045: *Tomabui* (C. St. Cu. II, 245); 1088: «fontem de *Tomabui*», pergami, també en C. St. Cu. II, 92); 1193: «*Tornalbui* --- *Albornar* ---»¹ (C. St. Cu. III, 331); 1202: *Tornalbui* --- *Tomalbui* (C. St. Cu. III, 365); 1207, 1208 i 1209: *Tomalbui* (ib. III, 382, 390, 395); 1234: *castrum de Thomalbui* cum quadra de *Albornar* (C. St. Cu. III, 43).

Tinc nota (incompleta) que d'aquest lloc també se'n digué *Tornabous*; de tota manera, és més coneguda, àdhuc avui, la forma *Tomoví*; segons l'*Enci. Cat.* (art. anònim): «quadra» i castell antic, te. Albinyana, a la r. de Sta. Oliva, d'on baixaria una riera; a les aigües d'aquesta riera es deu referir la *GGC* (*Tarr.*, p. 847) en dir que la font d'aquest nom proveeix d'aigües al Vendrell, que és pocs k. més avall.

Aquesta forma *Tomoví* resultaria de *tomabui*, que tenim en els nombrosos documents antics, quasi tots ells dels Ss. XI-XIII (incloent-hi pergamins llegits directament, no sols en còpies de cartulari). Traslladat l'accent en *-bui*, se simplificà en *-bí*. No estem segurs que sigui totalment la forma popular i tradicional en un nom tan remenat per administradors i per erudits (com CCandi, publ. de la *GGC*, Balari etc.), a la recerca d'etimologies i d'erudició antiga. Així ja una petita monografia de Solé Caralt (1.ª *Asamblea Comarcal del Penedès*, c. 1950, pp. 130-132), que hi cerca fantàsticament un origen aràbic (impossible, quasi absurd, per *-ui*, i tota l'estructura). Impossible també relacionar amb *Domeny*, com insinua Font Rius, a propòsit de la citada C. d. p., cosa incompatible amb